МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Вучэбна-метадычнае аб'яднанне па гуманітарнай адукацыі

ЗАЦВЯРДЖАЮ
Першы намеснік Міністра адукацыі
Рэспублікі Беларусь
______________ В.А. Богуш
27.04.2015
____

Рэгістрацыйны № ТД-D.342/тып.

МЕТАДАЛОГІЯ АРХЕАЛОГІІ

Тыпавая вучэбная праграма па вучэбнай дысцыпліне
для спецыяльнасці
1-21 03 01 Гісторыя (па напрамках),
Напрамку спецыяльнасці 1-21 03 01-02 Гісторыя (археалогія)

УЗГОДНЕНА
Старшыня Вучэбна-метадычнага
аб'яднання па гуманітарнай адукацыі
______________ А. В. Данільчанка
25.04.2014
____

УЗГОДНЕНА
Начальнік Упраўлення вышэйшай
адукацыі Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь
______________ С. І. Раманюк
27.04.2015
____

УЗГОДНЕНА
Прарэктар па навукова-метадычнай
рабоце Дзяржаўнай установы
адукацыі «Рэспубліканскі інстытут
вышэйшай школы»
______________ І. У. Цітовіч
26.03.15
____

Эксперт-нормакантралёр
______________ А.А. Дзенісевіч
10.03.2015
____

Мінск 2015

СКЛАДАЛЬНІК:

А.У. Зуева, старшы выкладчык кафедры археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат гістарычных навук

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

Кафедра гісторыі Беларусі, археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы;

Макс.М. Чарняўскі, старшы навуковы супрацоўнік аддзела першабытнага грамадства дзяржаўнай навуковай установы "Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі", кандыдат гістарычных навук

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРЖДЭННЯ Ў ЯКАСЦІ ТЫПАВОЙ:

Кафедрай археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (пратакол № 8 ад 01.04.2014);

Навукова-метадычным саветам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (пратакол № 4 от 1.04.2014);

Навукова-метадычным саветам па гуманітарных навуках Вучэбна-метадычнага аб'яднання па гуманітарнай адукацыі (пратакол № 2 ад 25.04.2014)

Адказны за выпуск і рэдакцыю: А.У. Зуева

ЗМЕСТ

1. Тлумачальная запіска.. 4

2. Прыкладны вучэбна-тэматычны план....................................... 6

3. Змест вучэбнай дысцыпліны.. 7

4. Інфармацыйна-метадычная частка.................................. 10

1. ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Тыпавая вучэбная праграма па вучэбнай дысцыпліне ”Метадалогія археалогіі” прызначана для засваення на першай ступені вышэйшай адукацыі студэнтамі, што навучаюцца па спецыяльнасці 1-21 03 01 “Гісторыя (па напрамках)”, накірунак спецыяльнасці 1-21 03 01-02 “Гісторыя (археалогія)” ва ўстановах вышэйшай адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Актуальнасць зместу праграмы абумоўлена наступнымі акалічнасцямі. Сучасны этап развіцця археалагічнай навукі характарызуецца павышанай увагай да тэарэтычных аспектаў асноў прафесійнай дзейнасці. Рэфлексія над метадамі, методыкамі і працэдурамі даследавання дазваляе не толькі атрымаць якасна новыя веды аб мінулым, але і больш дакладна асэнсаваць функцыі і месца археалогіі ў сучасным свеце.

Ключавымі этапамі археалагічных даследаванняў з’яўляюцца збор матэрыялаў, іх апісанне, аналіз і інтэрпрэтацыя; рэканструкцыя пэўных аспектаў мінулага. Гістарычныя рэканструкцыі – найбольш складаны этап працы археолага, што тлумачыцца спецыфікай крыніцавай базы археалогіі і неадназначнасцю падыходаў да атрымання гістарычнай інфармацыі з археалагічных крыніц. Разам з тым, у сусветнай і айчыннай археалагічнай практыцы назапашаны вялікі аб’ём метадаў, падыходаў і працэдур рэканструкцыі розных аспектаў жыцця старажытнага чалавека. Веданне тэарэтычных асноў навукі з’яўляецца важным патрабаваннем да сучаснага спецыяліста-археолага.

Вучэбная праграма дысцыпліны “Метадалогія археалогіі” распрацавана ў адпаведнасці з адукацыйным стандартам вышэйшай адукацыі па спецыяльнасці 1-21 03 01 “Гісторыя (па напрамках)” (зацверджаны пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь № 88 ад 30.08.2013).

1.1. Месца вучэбнай дысцыпліны ў сістэме падрыхтоўкі спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй

Вучэбная дысцыпліна “Метадалогія археалогіі” накіравана на ўдакладненне і паглыбленне ведаў, атрыманых студэнтамі пры вывучэнні вучэбных дысцыплін “Археалогія”, “Палявая археалогія”. Таксама вучэбная дысцыпіна “Метадалогія археалогіі” мае сувязі з дысцыплінамі “Гістарыяграфія археалогіі Беларусі”, “Тэарэтычныя асновы археалогіі”.

1.2. Мэта і задачы вучэбнай дысцыпліны

Мэтай курса “Метадалогія археалогіі” з’яўляецца засваенне студэнтамі тэарэтыка-метадалагічных асноў археалогіі, неабходных для асэнсаванага правядзення канкрэтных навуковых даследаванняў.

Задачы курса: фарміраванне ў студэнтаў уяўленняў аб прыродзе, статусе і прынцыпах археалогіі, выпрацоўка ў студэнтаў разумення спецыфікі археалагічнага даследавання, асваенне студэнтамі асноўных метадаў археалагічных даследаванняў.

1.3. Патрабаванні да засваення вучэбнай дысцыпліны

У выніку вывучэння курса "Метадалогія археалогіі" студэнт павінен **ведаць:**

- змест тэрміна "археалагічная культура";
- асноўныя прынцыпы і метады археалагічнай тыпалогіі і класіфікацыі.

умець:

- на практыцы выбіраць адпаведныя роду даследаванняў метады археалагічнай тыпалогіі і класіфікацыі;
- падчас правядзення археалагічных даследаванняў карыстацца прынцыпамі раскопак;
- фармуляваць высновы, зыходзячы з прынцыпаў археалагічнай інтэрпрэтацыі і прынцыпаў пазнання грамадства і культуры.

валодаць:

- асноўнымі прынцыпамі раскопак;
- асноўнымі прынцыпамі археалагічнай інтэрпрэтацыі.

Усяго на вывучэнне дысцыпліны "Метадалогія археалогіі" прадугледжана 120 гадзін, з іх 50 аўдыторных гадзін, прыкладнае размеркаванне якіх па відах заняткаў уключае 30 гадзін лекцый, 20 гадзін семінарскіх заняткаў.

2. ПРЫКЛАДНЫ ВУЧЭБНА-ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

№ п/п	Назва раздзелаў і тэм	Колькасць аўдыторных гадзін		
		Усяго	З іх	
			Лекцыі	Семінары
1	Уводзіны. Прадмет і задачы курса	2	2	--
Раздзел 1. Прырода археалогіі				
2	1. Археалогія і яе месца ў сістэме навук	2	2	--
3	2. Прынцыпы археалогіі	4	2	2
4	3. Сацыяльныя функцыі археалогіі	2	2	--
Раздзел 2. Структура археалагічнага даследавання				
5	1. Археалагічныя крыніцы	4	2	2
6	2. Археалагічны факт і працэдура даследавання	4	2	2
7	3. Узроўні археалагічнага даследавання.	2	2	--
Раздзел 3. Метады археалагічных даследаванняў				
8	1. Апрацоўка матэрыялаў	10	6	4
9	2. Метады датавання	6	4	2
10	3. Апрацоўка даных	8	4	4
11	4. Інтэрпрэтацыя даных. Гістарычныя рэканструкцыі	4	2	2
12	**Раздзел 4. Этычныя аспекты археалагічных даследаванняў**	2	--	2
	Усяго	***50***	***30***	***20***

3. ЗМЕСТ ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Уводзіны. Прадмет і задачы курса

Метадалогія навукі як навуковая дысцыпліна. Метадалогія археалогіі, тэарэтычная археалогія і археалагічная тэорыя: змест і эвалюцыя паняццяў. Роля тэорыі ў археалагічных даследаваннях.

Раздзел 1. Прырода археалогіі

Тэма 1. Археалогія і яе месца ў сістэме навук

Паняцце «археалогія» і яго эвалюцыя. Аб’ект і прадмет археалогіі. Месца археалогіі ў сістэме навук. Археалогія як гістарычная навука. Археалогія як крыніцазнаўчая навука. Археалогія як антрапалагічная навука. Археалагічная спецыялізацыя і праблема адзінства археалогіі.

Тэма 2. Прынцыпы археалогіі

Агульнанавуковыя прынцыпы даследавання і іх спецыфіка ў археалогіі. Дэтэрмінізм і індэтэрмінізм; універсалізм і індывідуалізацыя; уніфармізм, актуалізм і гістарызм; сістэмнасць у культуры і неўпарадкаванасць; карэляцыя матэрыяльнага з нематэрыяльным і полісемізм.

Прыватна-навуковыя прынцыпы даследавання.

Традыцыйныя прынцыпы раскопак: рэчазнаўчы, сенсацыйнасці, аўтэнтычнасць знаходак, прынцып аднаўлення.

Прынцыпы, накіраваныя на пазнанне грамадства і культуры: аніматызацыя, усебаковасць вывучэння, прынцып усебаковай падрыхаванасці, стуктурны прынцып, прынцып выяўлення ўзаемасувязі знаходак, прынцып беражлівасці.

Тэма 3. Сацыяльныя функцыі археалогіі. Паняцце “сацыяльныя функцыі навукі”. Функцыя сацыяльнай памяці. Навукова-пазнавальная функцыя. Выхаваўчая функцыя. Палітыка-ідэалагічная функцыя. Эканамічная функцыя.

Раздел 2. Структура археалагічнага даследавання

Тэма 1. Археалагічныя крыніцы

Гістарычныя крыніцы. Археалагічныя крыніцы і іх спецыфіка. Суадносіны паняццяў «жывая» і «мёртвая» культуры. Гістарычная інфармацыя ў археалагічных крыніцах. Класіфікацыі археалагічных крыніц. Крытыка археалагічных крыніц і фарміраванне ўяўленняў аб яе неабходнасці. Знешняя і ўнутраная крытыка.

Тэма 2. Археалагічны факт і працэдура даследавання

Праблема метадалагічнага асэнсавання катэгорыі факта. Гістарычны факт. Археалагічны факт. Праблема атаясамлення археалагічнага факта і археалагічнай крыніцы. Праблема суб'ектыўнага характару археалагагічных фактаў. Канцэпыі шматузроўневасці археалагічных фактаў.

Дэдуктыўная працэдура. Індуктыўная працэдура. Праблемна-ўстановачная працэдура.

Тэма 3. Узроўні археалагічнага даследавання. Эмпірычнае даследаванне. Інтэрпрэтацыйна-тэарэтычнае даследаванне. Агульнатэарэтычнае (метадалагічнае) даследаванне. Роля гіпотэзы ў археалагічным даследаванні.

Працэдура даследавання.

Раздзел 3. Метады археалагічных даследаванняў

Тэма 1. Апрацоўка матэрыялаў

Вызначэнне складу рэчываў і крыніц паходжання археалагічных матэрыялаў. Элементны аналіз рэчываў. Хімічныя і фізічныя метады даследаванняў: мінералагічны, хімічны, спектральны, рэнтгенаспектральны аналізы, металаграфічны, рэнтгенаструктурны, люмінісцэнтны метады, петраграфія.

Вывучэнне тэхналогіі вырабу рэчаў. Тэхналагічны аналіз каменных, крамянёвых, касцяных вырабаў. Аплікатыўны метад (рэматаж). Металаграфічны аналіз. Тэрмічны аналіз. Фізічнае мадэляванне. Эксперыментальная археалогія.

Вызначэнне функцыянальнага прызначэння рэчаў. Візуальныя (макраскапічныя) назіранні. Эксперыментальна-трасалагічныя даследаванні.

Тэма 2. Метады датавання

Архалагічная храналогія і перыядызацыя. Адносная і абсалютная храналогіі. Сінхранізацыя.

Тыпалагічны метад. Стратыграфічны метад. Датыроўка па пісьмовым крыніцам. Датыроўка па манетам. Датыроўка па аналогіям. Метад серыяцыі. Дэндрахраналагічны метад. Радыевугляродны метад. Калібрыцыя. Паскаральная мас-спектраметрыя ў сучасных археалагічных даследаваннях. Тэрмалюмінісцэнтны метад. Археамагнітнае датаванне. Каліева-аргонны метад. Дазіметрычныя метады датавання. Метад электроннага спінавага рэзанансу. Датаванне метадам уранавых радоў. Біялагічныя метады датавання. Праблемы выкарыстання метада датавання па ступені рацэмізацыі амінакіслот. Паліналагічны метад.

Тэма 3. Апрацоўка даных

Сістэматызацыя і класіфікацыя. Віды класіфікацый. Спосабы пабудовы класіфікацый. Тыпалогія. Тыпалагічны метад. Тыпалогія як спосаб вывучэння эвалюцыі рэчаў. Тыпалогія як спосаб класіфікацыі.

Тэма 4. Інтэрпрэтацыя даных. Гістарычныя рэканструкцыі

Факты і іх інтэрпрэтацыя. Узроўні інтэрпрэтацыі. Неадназначнасць гістарычных інтэрпрэтацый. Патэнцыяльныя і рэальныя магчымасці культурна-гістарычных інтэрпрэтацый.

Этнаграфічныя паралелі ў археалагічных даследаваннях. Абмежаванасць этнаграфічных аналогій. Этнаархеалогія.

Роля антрапалагічных даных у рэканструкцыі культурна-гістарычных і этнічных працэсаў

Праблемы выкарыстання лінгвістычных даных пры інтэрпрэтацыі археалагічных даных.

Раздел 4. Этычныя аспекты археалагічных даследаванняў

Этычны змест навуковых дасягненняў. Роля археалогіі ў фарміраванні навуковага ўспрымання насельніцтвам мінулага і выхаванні паважлівых адносінаў да старажытнасцяў. Археалогія і палітыка. Значэнне археалогіі ў барацьбе супраць нацыяналістычных спекуляцый на падставе археалагічных помнікаў.

Праблема маральных абмежаванняў археалагічных даследаванняў. Дыскусія на тэму “Да каго належыць мінулае?”. Праблемы ўзаемаадносінаў археолагаў і мясцовага насельніцтва, якое прэтэндуе на распараджэнне старажытнасцямі.

Маральныя арыенціры навукоўца. Кодэкс прафесійнай этыкі археолага. Праблема барацьбы з нелегальным стварэннем і абаротам археалагічных калекцый.

4. ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

4.1. Літаратура

Асноўная

1. Клейн Л.С. Археологические источники. Л.: Изд-во Ленингадского ун-та, 1978.
2. Клейн Л.С. Археологическая типология. Ленинград. 1991.
3. Клейн Л.С. Принципы археологии. СПб. 2001.
4. Клейн Л.С. Введение в теоретическую археологию. Кн.1: Метаархеология. СПб.: Бельведер, 2004.
5. Мартынов А.И., Шер Я.А., Методы археологического исследования. М., 2002.

Дадатковая

6. Авдусин Д.А. Основные проблемы полевого археологического источниковедения // Полевая археология СССР. Учеб. пособ. М.: Высшая школа, 1980. – С. 22–57.
7. Аникович М.В. Методология археологии и новые подходы к изучению верхнего палеолита Евразии: Избранные лекции по археологии палеолита. Новосибирск, 2010.
8. Артамонов М.И. Этнос и археология // Теоретические основы советской археологии. – М., 1969.
9. Археология и естественные науки. М., 1965.
10. Археология и естественнонаучные методы. М. 2005.
11. Археология и методы исторических реконструкций. Киев, 1985.
12. Бобринский А.А. Гончарство Восточной Европы: источники и методы изучения. М., 1978.
13. Ваганов П.А. Физики дописывают историю. – Л.: Изд-во Ленигр. ун-та, 1984.
14. Вагнер Г. Научные методы датирования в геологии, археологии и истории. Москва: Техносфера, 2006.
15. Гарден Ж.-К. Теоретическая археология. М., 1983.
16. Деревянко А.П., Маркин С.В., Васильев С.А. Палеолитоведение: введение и основы. Новосибирск: Наука, 1994.
17. Захарук Ю.Н. К вопросу о предмете и процедуре археологического исследования // Предмет и объект археологии и вопросы методики археологических исследований. Л., 1975. С. 4–6.
18. Калинина И.В. Семантический подход в изучении технологии древней керамики // Российская археология. 2010. № 3
19. Клейн Л.С. Историзм в археологии // Археологические вести. 1993. № 2. С. 135–143.
20. Клейн Л.С. Феномен советской археологии. – М. – Фарн, 1993.
21. Клейн Л.С. «Новая археология». Донецк, 2009.

22. Клейн Л.С. Гипотеза в археологии // Российский археологический ежегодник. – 2011. – № 1. – С. 56–69.

23. Колпаков Е.М. Теория археологической классификации. С-Пб. 1991.

24. Крывальцэвіч М.М. Археалёгія і палітыка // Шуфляда: Часопіс найноўнай гісторыі. – 1999. – № 1. – С. 33–53.

25. Крывальцэвіч М.М. Інтэрпрэтацыя археалагічнай спадчыны і палітычная канфліктнасць // Интерпретация культурного наследия и развитие туризма в Беларуси: сборник научных статей. – Вильнюс: ЕГУ, 2006. – С. 18–24.

26. Массон В.М. Исторические реконструкции в археологии. – Самара, 1996.

27. Математические методы в социально-экономическом и археологическом исследованиях. М., 1981.

28. Методология и методика археологических реконструкций. – Новосибирск, 1994

29. Мельникова О.М. Обоснование методов в современных археологических исследованиях (теория и реальность) // Труды II (XVIII) Всероссийского археологического съезда в Суздале. – Том 3. – М.: ИА РАН, 2008. – С. 164–166.

30. Монгайт А.Л. Археология Западной Европы. Каменный век. М. 1973. С. 9–100.

31. Мыльникова Л.Н. Методы изучения археологической керамики. Новосибирск, 2007.

32. Предмет и объект археологии и вопросы методики археологических исследований / отв. ред. В.И Массон и В.Н. Боряз. – Л: Наука, 1975.

33. Проблемы терминологии и анализа археологических источников. Иркутск. 1975.

34. Ричков М.О. Реконструкція минулого в археології // Археологія. – 1997. – № 3. – С. 93–100.

35. Скрыпчанка Т.С. Аб крыніцах і метадах вывучэння старажытнарускага шкла // Весці АН БССР. Сер. грам. навук. 1983. № 1. С. 71–75.

36. Теория и методы археологических исследований /отв.ред. В.Ф. Генинг. – Киев: Наукова думка, 1992.

37. Теория и практика археологических исследований : сборник научных трудов / отв. ред. А.А. Тишкин. – Барнаул : Азбука, 2009. – Вып. 5.

38. Фаган Б. Уводзіны ў археалогію. Мн.: Беларускі фонд Сораса, 1996.

39. Фаган Б., ДеКорс К. Археология. В начале. М.: Техносфера, 2007.

40. Формализованно-статистические методы в археологии (анализ погребальных памятников) / ред.кол. В.Ф. Генинг, Е.П. Бунятян и др. – Киев: Наукова думка, 1990.

41. Формозов А.А. О критике источников в археологии // Советская археология. – 1977. – № 1. – С. 5–14.

42. Формозов А.А. Человек и наука: Из записей археолога. – М.: Знак,

літаратурай.

4.3. Пералік рэкамендаваных сродкаў дыягностыкі

2005.
43. Цетлин Ю.Б. Проблемы научного эксперимента в изучении древнего гончарства // Российская археология. 1995. № 2. С. 59–68.
44. Щапова Ю.Л. Введение в вещеведение. М., 2000.
45. Щапова Ю.Л. Естественнонаучные методы в археологии. М.: Изд-во МГУ, 1988.
46. Ławecka D. Wstęp do archeologii. Warszawa. 2000.
47. Renfrew C., Bahn P. Archaeology. Theory Methods Principles. London: Thames and Hudson, 1999. (польск. выд. 2002).

4.2. Метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі і выкананні самастойнай работы студэнтаў

Кіруемая самастойная работа студэнтаў прадугледжвае выкананне тэстаў, здачу прамежкавых залікаў, выкананне кантрольных работ, напісанне рэфератаў, азнаямленне з вучэбнай, вучэбна-метадычнай і навуковай літаратурай.

4.3. Пералік рэкамендаваных сродкаў дыягностыкі

Для ацэнкі вучэбных дасягненняў студэнтаў выкарыстоўваюцца крытэрыі, зацверджанныя Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Пры дыягностыцы сфарміраванасці кампетэнцый выкарыстоўваюцца наступныя сродкі: крытэрыяльна-арыентаваныя тэсты, кантрольныя работы, рэфераты, праекты і інш.